

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος δέκατος τρίτος

Συνδρομή ἑτησίαν : Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12. ἐν τῇ Ἀλλοδαπῇ φρ. 20. — Αἱ συνδρομαὶ ἄρξονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἑτήσιαι. — Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως : Ὁδὸς Σταδίου, 6

14 Μαρτίου 1882

Ἐκ τοῦ νεωστὶ ἐκδοθέντος βιβλίου τοῦ κ. de Lescurc τοῦ ἐπιγραφομένου «Αἱ διάσημοι μητέρες» ἐξελληνίσασμεν μετὰ μικρῶν διασκευῶν χάριν τῶν ἀναγνωστριῶν μάλιστα τῆς «Ἐστίας» τὸν ἐξῆς βίον τῆς Μαρίας Ἀντωνιέττας ὡς μητρός.

Σ.τ.Δ.

Η ΜΑΡΙΑ ΑΝΤΩΝΙΕΤΤΑ ΩΣ ΜΗΤΗΡ

Πλείοτον ἔτι δικαίωμα ἢ ἡ κυρία Σεβιγνὲ ἔχει ἡ Μαρία Ἀντωνιέττα νὰ κατατάσσεται μετὰ τῶν διασήμων μητέρων, διότι ἡ ἀτυχὴς βασίλισσα ὑπῆρξεν ἀληθῶς μεγάλη μήτηρ κατὰ τὴν συμπαιθεστάτην καὶ ἡρωικωτάτην τῆς λέξεως ἔνοιαν. Ὑπὸ ταύτην μάλιστα τὴν ἐποψιν, τὴν τῆς μητρός δηλαδή, ἐξεταζομένη ἡ Μαρία Ἀντωνιέττα οὐδένα δύναται νὰ ἔχη τὸν κατ' αὐτῆς φρονούντα, ἐν ᾧ ἡ διαγωγή αὐτῆς ὡς βασίλισσας καὶ ἀκόμη καὶ ὡς γυναικὸς, δύναται ἐν πολλοῖς νὰ εἶναι σημεῖον ἀντιλεγόμενον. Διότι καὶ οἱ ἀκρότατοι αὐτῆς ἀντίπαλοι ἀνεγνώρισαν, μὲ ὅλας αὐτῶν τὰς συκοφαντίας, καὶ μὲ ὅλον τὸ ἀδιάλλακτον μίσος, τὴν κυριωτάτην καὶ ἀδιαφιλονείκητον αὐτῆς ἀρετὴν, τὴν μητρικὴν.

Ἡ γυνὴ, ἣτις ἀποκρινομένη εἰς τερατώδη καὶ ἐκπληκτικὴν κατηγορίαν, ἀνέκραξε τὴν κραυγὴν ἐκείνην, ἣτις ἀντηχεῖ ἔτι εἰς τὰς καρδίας τῶν μεταγενεστέρων: «Ἐπιπλαῶμαι τὴν μαρτυρίαν τῶν ἐδῶ εὐρισκομένων μητέρων!» δὲν ἦτο, δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι κοινὴ τις μήτηρ.

Οἱ ἔχθροί τῆς εἶχον πιστεύσει, ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ τὴν κεραυνώσωσι ρίπτοντες κατ' αὐτῆς μίαν ἐξ ἐκείνων τῶν συκοφαντιῶν, αἵτινες εἶναι τόσον ὑβριστικαὶ καὶ τόσον ἀπροσδόκητοι ὥστε δύναται νὰ ἀφήσωσιν ἐμβρόντητον καὶ ἄνευ ἀπαντήσεως τὸν ἀθῶον κατηγορούμενον, καὶ ὑπελόγιζον ὅτι ἤθελε καταβληθῆ ὑπὸ τὸ βάρος τῆς μυσαρᾶς κατηγορίας, ὅτι ἤθελε σιγήσει καὶ ὅτι ἡ σιγὴ θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκληφθῆ ὡς ὁμολογία. Εἶχον πιστεύσει ὅτι ἠδύνατο καιρίως καὶ πληγώσωσιν αὐτὴν καὶ μὲ τὸ ὑπέρτατον αὐτὸ κτύπημα νὰ καταβάλωσι τὴν λάμπιν τῆς βασιλείσσης καὶ τὴν ἀρετὴν τῆς μητρός, ἀλλὰ δὲν ἐσυλλογίσθησαν οἱ ἄθλιοι συκοφάνται, ὅτι ἐκείνη λαμβάνουσα ἐξ αὐτῆς τῆς ἐσχάτης ὕβρεως τὸ ὑπέρτατον θάρρος, ἤθελε κολαφίσει αὐτοὺς κατὰ πρόσωπον προφέρουσα τὸ λαμπρὸν ἐκεῖνο λόγιον, τὸ ὁποῖον ἀνωτέρω ἀνεγράψαμεν.

Ἡ Μαρία Ἀντωνιέττα, ἡ μήτηρ τοῦ μάρτυρος Λουδοβίκου ΙΖ' καὶ τῆς ἀληθῶς ἁγίας γυναικὸς

τῆς Μαρίας Θερεσίας, δαυκίσσης τοῦ Ἀγγούλεμ, ὑπῆρξε μεγάλη μήτηρ, καὶ τοῦτο ὄχι μόνον ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς εὐδαιμονίας, ὅτε ἡ εὐτυχία καθιστᾷ εὐχεροστέραν τὴν ἐξάσκησιν τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ ὅτε ἀκόμη ὑπέμενε τὰς ἀνηκούστους ἐκείνας δυστυχίας, αἵτινες δυνατὸν εἶπεν ὅτι ἐξέτειναν τὰ ὄρια τῆς ἀνθρωπίνης ὀδύνης καὶ κατέστησαν εἰς τὸν κόσμον γνωστὸν, κατὰ τὸ λόγιον τοῦ Σατωβριάνδου, «πόσα δάκρυα δύναται νὰ περιέχωσιν οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἡ καρδία μιᾶς βασίλισσας».

Ἄλλως δὲ ἡ Μαρία Ἀντωνιέττα εἶχεν ἐν τῷ οἴκῳ τῆς ἰκανὰ παραδείγματα νὰ μιμηθῆ ἵνα καταστῆ ἀγαθὴ μήτηρ. Τὰ παραδείγματα ταῦτα τὰ ἠντλησεν ἐκ τῆς οἰκογενειακῆς ἐστίας τῆς αὐτοκρατορικῆς δυναστείας τῆς Αὐστρίας, ἣτις δικαίως καὶ ἐξαιρετικῶς φημιζέται μετὰ τῶν ἡγεμονικῶν οἰκῶν διὰ τὴν λατρείαν, ἣν αἵπεινε ἔχει ἐπιδειξίει πρὸς τὰ οἰκογενειακὰ καθήκοντα καὶ τὰς οἰκογενειακὰς ἀρετάς.

Οὐδέποτε ἄλλως ἢ μετὰ τρυφεροῦ σεβασμοῦ ὠμίλει πάντοτε ἡ Μαρία Ἀντωνιέττα περὶ τοῦ πατρὸς τῆς, τοῦ ἀρίστου τῶν πατέρων, ὅστις τόσον πατριαρχικῶς ἔβη ἐν τῷ παλατίῳ του ἐν τῷ μέσῳ τῆς πολυκρήθμου οἰκογενείας του, καὶ ἐφρόντιζε περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων του μετὰ τῆς συνετῆς καὶ φιλοστόργου ἐκείνης ἐπιμελείας, τῆς ὁποίας κατέχομεν ἡμεῖς ἄριστον τεκμήριον, τὰς ὀδηγίας, τὰς ὁποίας ἐπέδωκεν εἰς τὴν θυγατέρα του, τὴν Μαρίαν Ἀντωνιέτταν, ὅτε κατέλιπε τὴν αὐλὴν τῆς Βιέννης, ἵνα πορεύθῃ εἰς τὴν τῆς Γαλλίας, καὶ τὰς ὁποίας τῇ ἐπέβαλε νὰ ἀναγινώσκῃ πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ ἀπαξ τοῦλάχιστον τοῦ ἔτους.

Ὅταν δ' ἐνεθυμῆτο ἡ Μαρία Ἀντωνιέττα τὴν μητέρα τῆς, τότε πρὸς τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἀγάπην ἠνοῦτο ἐν ἑαυτῇ ἡ μεγαλοφροσύνη καὶ ὁ θαυμασμός. Μήτηρ δ' αὐτῆς ἦτο ἡ αὐτοκράτειρα Μαρία Θερεσία.

Τοιοῦτου πατρὸς καὶ τοιαύτης οὔσα μητρός θυγάτηρ ἡ Μαρία Ἀντωνιέττα ἔπρεπε φυσικὰ πάσης ἄλλης γυναικὸς κάλλιον νὰ αἰσθανθῆ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς μητρότητος, καὶ νὰ νοήσῃ καὶ νὰ ἐξασκήσῃ τὰ καθήκοντα, τὰ ὁποῖα, πρὸς τοῖς ἄλλοις, τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα* ἐπιβάλλει εἰς μίαν μητέρα. Οὐδέποτε, οὔτε κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς εὐτυχίας, ὁπότε περιέβαλλεν αὐτὴν ἡ λάμπις καὶ ἡ κολακεία, αἵτινες θὰ ἠδύνατο νὰ καταστήσω-

σιν αὐτὴν ἐπιλήσιμονα τῶν καθηκόντων ἐκείνων, οὔτε τότε δὲν ἔπαυσεν οὐδὲ πρὸς στιγμὴν ὡς ἀρίστη μήτηρ νὰ φροντίζη περὶ τῶν τέκνων της, τὰ ὁποῖα ἀνέτρεψεν ὄχι μόνον χάριν ἐαυτῆς, ἀλλὰ καὶ χάριν τῆς Γαλλίας. Μαρτυροῦσι δὲ τοῦτο καὶ ἡ σωζομένη ἀλληλογραφία της καὶ ἡ γενικὴ ὁμολογία τῶν συγχρόνων. Καὶ ἂν ἦτο δυνατὸν πρὸς στιγμὴν ἡ βασίλισσα τῆς Γαλλίας νὰ λησμονήσῃ τὰ μητρικὰ αὐτῆς καθήκοντα, ἡ μήτηρ αὐτῆς ἡ αὐτοκράτειρα Μαρία Θηρεσία, τῇ τὰ ὑπενθύμιζε καθ' ἑκάστην. Ἐρχομεν εἰς τρεῖς τόμους τὰς ἐπιστολάς, τὰς ὁποίας ἐκείνη τακτικῶς ἐπέστελλε πρὸς τὴν θυγατέρα της καὶ τῶν ὁποίων ἐπιστολῶν ἡ ἀνάγνωσις, οὔσα λίαν διδακτικὴ, μαρτυρεῖ τὴν ἀδιάλειπτον φροντίδα, ἣν εἶχε πάντοτε ἡ αὐτοκράτειρα εἰς τὸ παραινεῖν τὴν βασιλικὴν αὐτῆς θυγατέρα.

Τῇ 19 Δεκεμβρίου 1778 ἡ Μαρία Ἀντωνιέττα ἀπέκτησε τὸ πρῶτον αὐτῆς τέκνον, τὴν ὁμώνυμον τῇ μάμῃ Μαριάν Θηρεσίαν, τῇ δὲ 22 Ὀκτωβρίου 1781 ἐπληροῦντο οἱ πόθοι καὶ τῆς βασιλισσῆς καὶ τῆς Γαλλίας καὶ ἡ Μαρία Ἀντωνιέττα ἐδίδε τὸν πρῶτον ἀσπασμὸν εἰς τὸν νεογέννητον διάδοχον, τὸν Δελφίνα. Τέλος τῇ 5 Ἀπριλίου 1785 ἐγενῆτο ὁ δευτέρτοκος αὐτῆς υἱός, ὅστις μετὰ τρία ἔτη διὰ τὸν θάνατον τοῦ πρωτοτόκου ἀνεκηρύσσεται διάδοχος, καὶ ὅστις ἐν τῇ εἰρκτῇ μόνον ἐπέπρωτο νὰ ὀνομασθῇ Λουδοβίκος ΙΖ'. Τῷ 1787 ἔχανε τὴν δευτέραν αὐτῆς θυγατέρα, τὸ τέταρτον τέκνον της, τὴν Σοφίαν Ἐλένην Βεατρίκην, δωδεκάμηνον ἔχουσαν ἡλικίαν.

Ὅτε ἐπέμβει ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς μικρᾶς ἡγεμονίδος, ἡ φοβερὰ θύελλα τῆς ἐπαναστάσεως, ἣτις ἐμελλε νὰ καταβάλῃ τὴν βασιλείαν καὶ νὰ ἐμπλήσῃ ὀδύνην τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν, ἐπλησίαζε. Ἡ Μαρία Ἀντωνιέττα ἔγραφε τότε πρὸς τὴν ἀδελφὴν τοῦ βασιλέως, τὴν ἡγεμονίδα Ἐλισάβετ. «Θρηνοῦμεν διὰ τὸν θάνατον τοῦ πτωχοῦ μικροῦ μου ἀγγέλου. Ἐχω πολλὴν ἀνάγκην τῆς καρδιάς σας ἵνα παρηγορήσω τὴν ἰδικήν μου».

Καὶ τῷ ὄντι οὐδέποτε ἄλλοτε ἡ βασίλισσα εἶχε πλειοτέραν ἀνάγκην παρηγορίας. Ἡ ἀπώλεια ἦν ὑφίστατο τῇ ἐφαίνετο οἷον εἶ οὐδὲν ἀπρόσβλητος φόβος, ὅν ἠσθάνετο καὶ ὅν ὁμολόγει πρὸς τὴν κυρίαν Καμπάν νὰ ἔξανε καὶ τὴν ἰδικὴν της λύπην καὶ τὴν ἀδιάκριτον χαρὰν, διὰ τῆς ὁποίας οἱ ἐχθροὶ της εἶχον τὴν ἀναίδειαν νὰ ταπεινώσωσι τὸ πένθος της. Τὴν δυστυχῆ βασίλισσαν κατέβαλλε διὰ τῶν προσβολῶν της ἡ ἀντιδημοτικότης τότε ἀκριβῶς, ὅτε εἶχεν ἀπόλυτον ἀνάγκην πρὸς παρηγορίαν τῆς δεινῶς δοκιμασθείσης μητρικῆς της καρδιάς τῆς ἀγάπης καὶ τῆς συμπαθείας τοῦ ἔθνους! Ἦτο δὲ φοβερὰ ἐκδήλωσις τῆς πρὸς αὐτὴν ἀντιπαθείας τοῦ λαοῦ ἡ ἄρνησις τοῦ νὰ δεχθῶσι τὴν εἰκόνα αὐτῆς εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν

ἔκθεσιν τοῦ Λούβρου. Κατ' ἐκείνην τοῦ βίου αὐτῆς τὴν περίοδον εἶχον ὠχρίασαι τὰ ῥόδα τοῦ προσώπου της, ἡ κόμη της εἶχεν ἀρχίσει νὰ λευκαίνεται, τὸ κομψόν της ἀνάστημα καὶ τὸ υπερήφανον, ὡς θεᾶς, βάδισμα της ἐδεικνυον προφανῆ σημεῖα τῆς ἀρχομένης καταπτώσεως τῆς προτέρας ἀλαζονείας. Δὲν ἐπορεύετο πλέον εἰς τὸ Τριανόν, ὅπου ἦτο ἡ ἐστία τῶν παιδιῶν καὶ τῶν γελώτων κατὰ τὰς παρελθούσας εὐδαίμονας ἡμέρας, παρὰ μόνον ὅταν ἤθελε νὰ θρηνήσῃ ἐν τῷ μέσῳ τῶν μελαγχολικῶν καλλονῶν τῆς φύσεως ἐπὶ τῇ καταστάσει της πλησίον τῶν σπανίων φιλικῶν καρδιῶν, αἵτινες τῇ ἀπέμενον! Τὸν χαρίεντα καὶ ἐλαφρὸν ἐκείνον κύκλον τῆς αὐλῆς, ὅστις τόσον συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ φέρῃ αὐτὴν ὅπου τὴν ἔφερε, τὸν ἀπέφευγε πλέον καὶ δὲν συνανέστρέφετο παρὰ πρὸς ὀλίγους πλέον αὐλικούς εἰλικρινεῖς φίλους τῆς δυσυχίας, μακρὰν πάσης πομπῆς καὶ πάσης ἐπιδείξεως. Διδάσκουσα δὲ τὰ τέκνα της τὴν εὐσπλαγγίαν, παρεσκευάζεν αὐτὰ εἰς τὰ μαθήματα τῆς δυστυχίας.

Θέλουσα νὰ διδάξῃ τὴν ἄπειρον ἀκόμη καρδίαν τῆς θυγατρὸς της ὄχι μόνον τὴν ἐλεημοσύνην αὐτῆν, ἀλλὰ καὶ τὸν πρέποντα τρόπον τοῦ ἐλεεῖν, τῇ ὠμίλει ἀκαταπαύστως περὶ τῶν παθημάτων τῶν πτωχῶν. Ἡ νεαρὰ ἡγεμονίς εἶχεν ἤδη ἴδιον ταμεῖον ἐλεημοσύνης ἐξ ὀκτῶ ἢ δέκα χιλιάδων φράγκων, ἐκ τῶν χρημάτων δὲ τούτων διένεμε μόνη της τὰ ἐλεῖν εἰς τοὺς πτωχοὺς ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς μητρὸς της.

Ἐπιθυμοῦσα δὲ πρὸς τοῦτοις ἡ Μαρία Ἀντωνιέττα νὰ συνειθίσωσι τὰ τέκνα της ὄχι μόνον εἰς τὸ ἐλεεῖν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ὑπομένειν θυσίας χάριν τῆς ἐλεημοσύνης, ἐσοφίσθη τὸ ἐξῆς: παρήγγειλε τὴν παραμονὴν τῆς Ἀ τοῦ ἔτους εἰς τὴν κυρίαν Καμπάν νὰ φέρῃ ἐκ Παρισίων, ὅπως κατ' ἔτος ἐγένετο, εἰς τὸ παλάτιον τῶν Βερσαλλιῶν τὰ ἄριστα καὶ νεώτατα ἀθύρματα καὶ νὰ τὰ ἐκθέσῃ ἐν τῷ γραφείῳ τῆς βασιλισσῆς. Λαμβάνουσα δὲ αὐτὴ τότε ἀπὸ τῆς χειρὸς τὰ τέκνα της, τὰ ὠδήγησεν ὅπου ἦσαν τὰ ἀθύρματα καὶ τὰ ἀφῆκε νὰ θεῶνται ὅλον ἐκείνον τὸν κόσμον τῶν κουκλῶν καὶ τῶν ἱππαρίων καὶ τῶν ξυλίνων ὅπλων καὶ τῶν παντοίων ἀθυρμάτων. Ἀφ' οὗ δὲ τὰ παιδιὰ ἐχόρτασαν βλέποντα ἀνήγγειλεν εἰς αὐτὰ ὅτι κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἕνεκα τοῦ ἐκτάκτου χειμῶνος πλειστοὶ πτωχοὶ δὲν εἶχον οὔτε σκέπασμα διὰ νὰ φάγωσιν, ὅτι λοιπὸν ἦτο ἀνάγκη τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα ἐμελλον νὰ ἐξοδευθῶσι δι' ἐκείνα τὰ ἀθύρματα νὰ διανεμηθῶσιν εἰς τοὺς πτωχοὺς. Ταῦτα δὲ εἰπούσα ἀπέσπασεν ἀπὸ τῶν προσφιλῶν ἀντικειμένων τὰ παιδιὰ συγκεκινημένα μὲν, ἀλλ' ὑποταξαμένα εἰς τὴν μητρικὴν ἐντολήν. Ἄλλ' ἐσυλλογίσθη πρὸς τοῦτοις ἡ βασίλισσα ὅτι ἂν ὄλαι αἱ μητέρες τὴν ἐμμοῦντο, θὰ περιήρχετο εἰς δεινὴν θέσιν ὁλόκληρος ἡ τάξις τῶν ἐν Γαλλίᾳ ἀθυματοποιῶν: ὅθεν

ἔπεμψεν εἰς τὸν ἀθύρματοπώλην, ὅστις ματαίως εἶχε στείλει τὰ ἀθύρματά του εἰς Βερσαλλίας, πεντήκοντα Λουδοβίκεια. Πλὴν τῆς ἐλεημοσύνης ἐδίδασκε τὰ τέκνα τῆς ἡ βασίλισσα νὰ τιμῶσιν ἐξόχως καὶ νὰ θαυμάζωσιν ἐκείνους, οἵτινες εἶχον προσφέρει μεγάλας εἰς τὸ κράτος ὑπηρεσίας. Ὅτε τῇ παρουσίαςαν τὸν βασιλὸν δὲ Σουφρὲν ἐπανεληθόντα ἐκ τῆς κατὰ τὴν Ἰνδικὴν θάλασσαν ἐνδόξου στρατείας του, ἐκάλεσε παρ' ἐαυτῇ τὰ τέκνα τῆς: « Ἀγαπητὰ μου τέκνα, λέγει πρὸς αὐτά, εἶναι ὁ κ. δὲ Σουφρὲν, εἰς ὃν ἔχομεν μεγίστας ὑποχρεώσεις. Παράτηρήσατέ τον καλῶς καὶ φροντίσατε νὰ μὴ λησμονήσῃτε ποτε τὸ ὄνομά του ».

Ἡ θαυμαστὴ δ' αὕτη ἀνατροφή, ἣν ἡ βασίλισσα ἐδίδεν εἰς τὰ τέκνα τῆς δὲν ἦτο τὸ ἀπαύγασμα εὐτυχοῦς μόνον καὶ τυχαίας ἐμπνεύσεως, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ ἀποτέλεσμα σχεδίου μεμελετημένου, ὡς δύναται τις νὰ κρίνῃ ἐκ τῶν ὁδηγιῶν, ἃς ἔδιδεν εἰς τὴν Κυρίαν Τουρζέλ, παιδαγωγὸν τοῦ δελφίνου, ὀλίγον μετὰ τὰς ταραχὰς τῆς 14 Ἰουλίου:

« Τῇ 24 Ἰουλίου 1879.

» Ὁ υἱός μου εἶναι τεσσάρων ἐτῶν καὶ τεσσάρων μηνῶν. Περὶ τοῦ ἀναστήματός του καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ του περιττὸν νὰ κάμω λόγον. Ἡ ὑγεία του ὑπῆρξε μὲν πάντοτε ἀπρόσβλητος, ἀλλ' ὅμως ἀπὸ πρώτης ἀρχῆς παρετηρήθη ὅτι εἶχε καθ' ὑπερβολὴν εὐερέθιστα τὰ νεῦρα καὶ ὅτι διὰ τοῦτο ἐταράττετο ὑπὸ τοῦ ἐλαχίστου θορύβου. Τὰ πρώτᾳ του ὁδόντα ἤρρησαν νὰ φυτρώσουν, ἀλλ' ὅμως ἐπῆλθεν ἡ ὁδοντοφυΐα χωρὶς νόσου ἢ ἄλλου ἐκτάκτου περιστατικοῦ. Εἰς ἓν μόνον ἐκ τῶν τελευταίων, τὸ ἔκτον νομιζῶ, ὅτε εὐρίσκόμεθα εἰς Φονταίνεβλώ, ἔπαθεν ὑπὸ σπασμῶν. Ἐκτοτε δις πάλιν ἔπαθεν ὑπὸ σπασμῶν, κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 87 πρὸς τὸ 88 καὶ κατὰ τὸν ἐμβολιασμὸν, ὅτε ὅμως ἡ πάθησις δὲν ἦτο εὐτυχῶς πολὺ μεγάλη. Ἡ εὐαισθησία ἐκείνη τῶν νεύρων, περὶ τῆς ὁποίας εἶπον, κάμνει, ὥστε τὸ παιδίον νὰ καταλαμβάνηται ὑπὸ φόβου, ἅμα ἀκούσῃ κρότον, εἰς ὃν νὰ μὴ εἶναι συνειθισμένον· φοβεῖται π.χ. τοὺς σκύλους, δὲν ἠθέλησα δὲ νὰ τὸ ἀναγκάσω νὰ συνειθίσῃ εἰς τὴν θέαν τῶν σκύλων μὲ τὴν πεποιθήσιν ὅτι μὲ τὴν ἡλικίαν θὰ περάσωσιν οἱ παράλογοι οὔτοι φόβοι. Ὅπως ὅλα τὰ παιδιά τὰ δυνατὰ καὶ καλῶς ἔχοντα, εἶναι ζωηρὸν, εὐκίνητον καὶ εὐερέθιστον, ἀλλ' ἔχει πολλὴν ἀγαθότητα καὶ ὅταν ἡ ζωηρότης του τὸ ἐπιτρέψει φθάνει μὲχρι φιλοφροσύνης καὶ θωπευτικότητος. Μεγάλῃ εἶναι ἡ φιλοτιμία του καὶ ἔαν τὸ αἶσθημα τοῦτο λάβῃ τὴν πρέπουσαν διεύθυνσιν βεβαίως θὰ ἀποβῇ εἰς καλόν. Ἐνεκα ταύτης τῆς φιλοτιμίας προσπαθεῖ ὅταν εὐρεθῇ διὰ πρώτην φοράν ἐνώπιον ζῆνων, νὰ μὴ δεικνύῃ οὔτε τὸν θυμὸν του οὔτε τὴν ἀνυπομονησίαν του, ἀλλὰ νὰ φαίνεται πρῶτον καὶ ἡσυχον. Τὰς ὑποσχέσεις του τηρεῖ μετ' ἄκρας πίστεως, ἀλλὰ καθ' ὅλου δὲν εἶναι ἐχέμυθον· ἐπα-

ναλαμβάνει ὅτι καὶ ἂν ἀκούσῃ καὶ μάλιστα μὲ προσθήκας καὶ διορθώσεις, ὅσας ἤθελε τῷ ὑπαγορεύσει ἢ ζωηρὰ τοῦ φαντασία, χωρὶς ἐννοεῖται, νὰ ἔχῃ σκοπὸν ἐκ προμελέτης νὰ εἴπῃ ψεύματα. Τούτο δὲ τὸ ἐλάττωμα τὸ τῆς ἀκριτοῦθειας, εἶναι ἀναντιρρήτως τὸ σπουδαιότατον ἐξ ὅσων ἔχει καὶ πρέπει ἐξ ἅπαντος νὰ διορθωθῇ. Ἄλλως, ἐπαναλαμβάνω, τὸ παιδίον εἶναι ἀγαθόν, ἔχει εὐστάθειαν ἅμα χαρακτήρος καὶ εὐαισθησίαν εἰς τρόπον ὥστε χωρὶς νὰ εἶναι χρεία καὶ πολλῆς αὐστηρότητος δύναται ἄριστα νὰ διαπαιδαγωγηθῇ. Ἡ αὐστηρότης μάλιστα θὰ ἔβλαπτεν ἀντὶ νὰ ὠφελήσῃ, διότι ὡς παρετήρησα ἔχει πολὺν χαρακτήρα ἀναλόγως τῆς ἡλικίας του καὶ ὡς ἐκ τούτου δυσκόλως θὰ ὑπέκυπτε εἰς τὴν μεγάλην αὐστηρότητα. Συγχώρησιν, παραδείγματος χάριν, ἀδύνατον εἶναι νὰ ζητήσῃ, δύναται νὰ πράξῃ ἢ νὰ εἴπῃ ὅτι καὶ ἂν θέλητε ὅταν τῷ εἴπητε ὅτι ἔπταισε, τὴν λέξιν ὅμως συγχώρησιν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προφέρῃ ἢ τοῦλάχιστον μετὰ δακρύων πολλῶν καὶ ἀπιστεύτου δυσκολίας.

» Τὰ τέκνα μου συνειθισαν νὰ ἔχωσι μεγάλην ἐμπιστοσύνην εἰς ἐμὲ καὶ ὅταν πράξωσί τι νὰ τὸ λέγωσιν εἰς ἐμὲ, τότε δ' ἐγὼ τὰ μαλόνω μὲν, ἀλλὰ ὑποδεικνύουσα ὅτι ἐλυπήθην μᾶλλον παρ' ὅτι ἐθύμωσα διὰ τὸ ἀτόπημά των. Ἡζύρουσι δὲ ἐκ τῶν προτέρων ὅτι τὸ καὶ καὶ τὸ ὄχι, τὸ ἂν ποῖον ἤθελον εἶπει, εἶναι ἀμετάκλητον, προσπαθῶ ὅμως καὶ τὸ καὶ καὶ τὸ ὄχι νὰ τὸ δικαιολογῶ ἐπιφέρουσα λόγους, οὓς νὰ δύνανται νὰ νοήσωσιν, τοῦτο δὲ τὸ κάμνω διὰ νὰ μὴ συνειθίσωσι τὰ παιδιά εἰς τὴν αὐθαιρεσίαν, ἀλλ' εἰς τὴν μετὰ λόγου ἐνέργειαν. Ὁ υἱός μου δὲν ἠζέυρει ἀκόμη νὰ ἀναγνώσῃ, μανθάνει δὲ μετὰ δυσκολίας, διότι ἡ ζωηρότης του δὲν τὸν ἀφίνει νὰ ἐπιμεληθῇ, ἀγαπᾷ δὲ πολὺ καὶ ἀπὸ καρδίας τὴν ἀδελφὴν του. Ὅ,τι θέλει διὰ τὸν ἑαυτὸν του ζητεῖ καὶ διὰ τὴν ἀδελφὴν του. Εὐχαριστεῖται νὰ μένη εἰς τὸ ὑπαιθρον, πρᾶγμα ἄριστον διὰ τὰ παιδιά, καὶ εἶναι πάντοτε σχεδὸν εὐθυμὸς. . . »

Διαγράψουσα οὕτω τὴν εἰκόνα τοῦ υἱοῦ τῆς ἡ βασίλισσα, περιέγραψεν ἔπειτα τὸ προσωπικόν, τὸ τε ἀνδρικόν καὶ τὸ γυναικεῖον, τῆς ὑπηρεσίας του, καὶ δι' ὀλίγων λέξεων, αἵτινες ἔχουσιν ὅλην τὴν ἀκριβείαν τῆς διαπεραστικωτάτης καὶ ὀξυνουστάτης παρατηρητικότητος, ἔκαμνε τὸν ἠθικὸν αὐτῶν χαρακτήρισμόν εἰς τρόπον, ὥστε νὰ ὑποδεικνύῃ εἰς τὴν κυρίαν Τουρζέλ διὰ τίνων μέσων ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιῆ μὲν ἐνὸς ἐκάστου τὰ προτερήματα, νὰ ἐξουδετερώνη δὲ τὰ ἐλαττώματα. Ἡ παιδαγωγὸς συναισθηνομένη τὴν εὐθύνην τῆς ἀνεφέρετο εἰς τὴν μητέρα εὐθύς ἅμα εὐρίσκειτο εἰς δύσκολόν τινα θέσιν ὡς πρὸς τὴν ἀνατροφὴν τῶν βασιλοπαίδων· παραθέτομεν εὐθύς ἀμέσως ὡς παραδειγμα τοιαύτης περιστάσεως τὴν ἀπάντησιν τῆς Βασίλισσης πρὸς τὴν Κυρίαν Τουρζέλ.

«Τῆ 31 Αὐγούστου.»

» Ἀδύνατον ἐστάθη, φιλάττη μου, νὰ ἐπανεῖθω ἀπὸ τὸ Τριανόν· ὑπέφερα πολὺ ἀπὸ τὴν κνήμην. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον συνέβη εἰς τὸν Δελφῖνα, δὲν μοι κάμνει διόλου ἐντύπωσιν. Ἡ λέξις συγχώρησις τὸν ἐθύμωσεν ἀνεκάθεν καὶ πρέπει μὲ πολλὴν προσοχὴν νὰ τὸν μεταχειρίζηται τις εἰς τοὺς θυμὸς του. Ἐπιδοκιμάζω πληρέστατα πᾶν ὃ, τι ἐπραξας· παρακαλῶ ὅμως νὰ μοι τὸν στείλῃς ἐδῶ διὰ νὰ τῷ δείξω πόσον μὲ λυποῦσι τὰ καμώματά του. Πρέπει, φιλάττη μου, νὰ εἶναι αὐστηρὰ ἢ τρυφερότης μας πρὸς τὸ παιδίον αὐτὸ καὶ νὰ μὴ λησμονώμεν ὅτι τὸ ἀνατρέφομεν ὄχι δι' ἡμᾶς, ἀλλὰ διὰ τὴν Γαλλίαν. Αἱ πρῶται δὲ τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἐντυπώσεις διαμένουσι τόσον βαθέως εἰς τὸ ἐξῆς κεχαραγμένοι ἐν τῇ καρδίᾳ, ὥστε, μὰ τὴν ἀλήθειαν, τρομάζω ἐνίοτε συλλογιζομένη μόνον ὅτι ἀνατρέφομεν βασιλέα. Χαῖρε, φιλάττη μου, ἤξεύρεις πόσον σὲ ἀγαπῶ.»

Καὶ δὲν ἔδιδε μόνον παραγγέλματα εἰς τὴν ἀξίαν τῶν τέκνων τῆς παιδαγωγὸν ἢ βασιλίτσαν, ἀλλ' ὅταν παρουσιάζετο περίστασις, καὶ παραδείγματα ἀκόμη ἥρωικά. Τῆ 6' Οκτωβρίου ἐκλήθη εἰς τὸν ἐξώστην ὑπὸ τοῦ ὄχλου ἀπειλητικοῦ ἀκόμη καὶ πάντοτε ἐτοίμου νὰ κάμῃ κατάχρησιν τῆς νίκης τοῦ. Ἡ δυστυχῆς βασιλίτσα εἰς τοῦ πλήθους τὴν ἀπαίτησιν ὑπήκουσε καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὸν ἐξώστην ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο τέκνων τῆς. Ἦτο δὲ τόσον ὠραία, τόσον μελαγχολικὴ, τόσον ἀπαραβίαστος, ὥστε μία φωνή, ἴσως ἢ φωνή τινος δολοφόνου, ὅστις ἀπόρασιν ἔχων νὰ θανατώσῃ τὴν μητέρα καὶ ἀποδειλιῶν πρὸς τὸν φόνον τῶν τέκνων, ἀνέκραξε τὸ περίφημον λόγιον τὸ ἐπαναληφθὲν ὑπὸ εἰκοσασχιλίων στομάτων: «Ὅχι τὰ παιδιά! Οἱ ὑβρίζοντες τὴν βασιλίτσαν ἐξεδήλουν σεβασμὸν πρὸς τὴν μητέρα. Ἡ βασιλίτσα ὑπήκουσε τὸ δεύτερον, ἐπεμψε μέσα τὰ τέκνα τῆς ἀπεκδυομένη τῆς ἐξ αὐτῶν προστασίας καὶ διὰ τῆς ὑπεράτης ταύτης τεκμηριώσεως ὑπερανδρικοῦ σχεδὸν θάρρους ἀπέσπασε τοῦ ἐξηγρωμένου πλήθους τὰ χειροκροτήματα. Τὴν νύκτα τῆς 13' Ἀπριλίου 1790, καθ' ἣν ἐπρόκειτο νὰ γείνη προσβολὴ κατὰ τῶν ἀνακτόρων, ὁ βασιλεὺς ἄμα ἀκούσας πυροβολισμὸν ἔτρεξεν εἰς τὰ δωμάτια τῆς βασιλίτσης, ὅπου δὲν τὴν εὔρεν. Βισέρχεται εἰς τὰ τοῦ διαδόγου καὶ ἐκεῖ τὴν εὐρίσκει σφίγγουσαν τὸν υἱὸν τῆς εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς: «Κυρία, τῆ λέγει ὁ βασιλεὺς, σὰς ἐζήτουν καὶ ἀνησύχασα πολὺ. — Κύριε, ἤμην εἰς τὴν θέσιν μου ἄμα ἤκουσα τὸν κίνδυνον», ἀπήντησεν ἢ μήτηρ δεικνύουσα τὸ τέκνον τῆς.

Ἡ κόρη τῆς, ὁ υἱὸς τῆς δι' αὐτοὺς, διὰ τὸ συμφέρον των, διὰ τὴν σωτηρίαν των κάμνει ὃ, τι κάμνει· εἰς τὸ συμφέρον δὲ τοῦτο, εἰς τὴν σωτηρίαν ταύτην κάμνει δις τὴν θυσίαν, ἥτις ἐμελλε νὰ πληξῆ τὰ μάλιστα τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς ἡρωικῆς ψυχῆς τῆς, τὴν θυσίαν δηλαδὴ τοῦ

νὰ φανῆ φοβουμένη καὶ φεύγουσα. Ἄν δὲν ἐπρόκειτο διὰ τὰ τέκνα τῆς, οὐδέποτε θὰ ἔκαμνε, ὅπως ἡ ἴδια τὸ λέγει καὶ πρέπει νὰ τὴν πιστεύσωμεν, τὸ κινδυνώδες ταξείδιον τῶν Βαρεννῶν. Ἄν δὲν ἐπρόκειτο δι' αὐτὰ οὐδέποτε ἤθελε συγκατατεθῆ ἑθελουσίως νὰ καταλίπῃ τῆ 10 Αὐγούστου τὸ Κεραμεικὸν πολιορκούμενον, ἵνα ζητήτῃ καταφύγιον εἰς τὴν Ἑθνικὴν Συνέλευσιν καὶ βοήθειαν, καὶ νὰ λάβῃ παρ' αὐτῆς ἀντὶ τούτων τὴν φυλακὴν καὶ τὴν ἐκθρόνισιν. Νικήτρια ἢ ἡττημένη, ἐλευθέρᾳ νὰ τιμωρήσῃ ἢ νὰ συγχωρήσῃ ἢ ἀλυσόδετος καὶ μὴ ἔχουσα νὰ περιμένῃ ἄλλο παρὰ τὸν θάνατον πλέον τὸν ἥσυχον, εἰς δὲ οὐδεμίαν δύναται ἀπιτηρίψῃ αἰσχύνῃν τὸ ἱκρίωμα, οὕτω μόνον ἐνόει ὅτι ἡ δύνατο νὰ ἐξέλθῃ τοῦ Κεραμεικοῦ ἢ Μαρία Ἄντωνιέττα. Ἀλλὰ τὸ ἰδεῶδες τοῦτο τὸ τόσον εὐγενὲς καὶ τόσον ἀληθινὰ βασιλικὸν τὸ ἐθυσίασεν εἰς τὸ ὄχρον καθῆκον τοῦ νὰ ὑπακούσῃ καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ, ὅπου καὶ ἂν ἐκεῖνος ἤθελε νὰ τὴν ὀδηγήσῃ, βασιλέα, ὅστις εἶχε πλασθῆ δι' ὑπομονὴν καὶ ἐγκαρτέρησιν μᾶλλον ἢ δι' ἀγῶνας καὶ ἀντίστασιν. Ἡ βασιλίτσα μετὰ ὀδυνηρὰν προσπάθειαν πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς ταπεινώσεως ὑπετάγη, ὑπήκουσεν. Ἄλλ' ἄς ἀκούσωμεν αὐτόπτην μάρτυρα τῆς σκηνῆς τοῦ Κεραμεικοῦ: — «Ὁ Ῥαϊδερερ εἶπεν εἰπὶ πρὸς τὸν βασιλέα ὅτι ἡ εἰς τὸ μέσον τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους καταφυγὴ ἦτο ἡ μόνον ἐναπομείνουσα σωτηρία. Ὁ Λουδοβίκος 17' ἔμεινεν ἐκθαμβος· ἀλλ' ἡ βασιλίτσα ὑψώνουσα ἀγερώχως τὴν κεφαλὴν: «Τί λέγετε, κύριε, ἀνέκραξε, μᾶς προτείνετε νὰ καταφύγωμεν εἰς τοὺς σκληροτάτους μας διώκτας; οὐδέποτε θὰ τὸ πράξω, προτιμῶ νὰ μὲ καρφώσουν εἰς τοὺς τοίχους τούτους τοῦ παλατίου παρὰ νὰ κινήσω τὸν πόδα. Ἀλλὰ πρὸς Θεοῦ, κύριε, εἴμεθα λοιπὸν τῷ ὄντι τόσον ἐγκαταλειμμένοι; — Μεγαλειστάτη, τὸ ἐπαναλαμβάνω, πᾶσα ἀντίστασις εἶναι ματαία, θέλετε νὰ ἐκθέσητε εἰς βέβαιον θάνατον τὸν βασιλέα, τὰ τέκνα σας καὶ τὴν θεραπείαν σας; — Θεὸς φυλάξῃ! ἐγὼ μόνη κάλλιον νὰ θανατωθῶ! — Ἐν λεπτόν ἀκόμη ἂν ἀργοπορήσητε, ἐν δευτερόλεπτον ἴσως, ἐξηκολούθησεν ὁ Ῥαϊδερερ, θὰ καταστῆ ἀδύνατον νὰ ἐγγυηθῆ τις περὶ τῆς ζωῆς τοῦ βασιλέως, τῆς ἰδικῆς σας καὶ τῶν τέκνων σας. — Τῶν τέκνων μου! εἶπε σφίγγουσα αὐτὰ εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς, ὄχι, ὄχι, δὲν θὰ τὰ παραδώσω εἰς τὴν σφαγὴν». Καὶ πλησιάσασα εἰς τὸν βασιλέα καὶ τοὺς ὑπουργοὺς: — «Εἶναι, εἶπεν, ἡ ἐσχάτη πλέον θυσία, τὴν ὁποῖαν κάμνω, ἀλλὰ χάριν αὐτῶν! Κύριε Ῥαϊδερερ, ἐπρόσθεσεν ἔπειτα ὑψούσα τὴν φωνὴν ὡς ἂν διὰ νὰ ἔχῃ μάρτυρας πάντας ὅσοι τὴν περιεστοίχιζον, ἐγγυᾶσθε διὰ τὴν ζωὴν τοῦ βασιλέως, διὰ τὴν ζωὴν τοῦ υἱοῦ μου! — Μεγαλειστάτη, ἐγγυώμεθα νὰ ἀποθάνωμεν εἰς τὸ πλευρόν σας, εἶναι ἡ μόνη ἐγγύησις, ἣν δυνάμεθα νὰ δώσωμεν!»

«Όταν ἡ βασίλισσα ἔλεγεν ὅτι ἡεῖς τὴν Ἔθνη-
κὴν Συνέλευσιν καταφυγὴ ἦτο ἡ ἐσχάτη θυσία,
δὲν ἐσυλλογίζετο βεβαίως ὅτι ἦτο δυνατὸν καὶ
ἄλλα ἀκόμη πολὺ πικρότερα ποτήρια νὰ πῆρῃ, ὅτι
ἀπὸ τῆς Συνελεύσεως θὰ μετεβάνειν εἰς τὴν εἰρ-
κτὴν καὶ ἐκείθεν εἰς τὸ ἰκρίωμα. Καὶ ὅταν δὲ,
ἐν τῇ εἰρκτῇ εὐρισκομένη, εἶχεν ἀποφασίσει νὰ
τεῖνῃ τὸ οὖς εἰς προτάσεις περὶ ἀποδράσεως ῥω-
μαντικὰς μᾶλλον ἢ ἡρωϊκὰς, καὶ πάλιν χάριν τῶν
τέκνων τῆς ἔκαμνε τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ὅταν
δὲ εἶδεν ὅτι ἀδύνατον ἦτο νὰ ἐλευθερωθῶσι καὶ
ἐκεῖνα, οὐδεμίαν ἠσθάνθη πλέον λύπην διὰ τὴν
ἀποτυχίαν τῶν γενομένων ἐνεργειῶν. Τὸ πρὸς τὸν
K. de Sarjaves τελευταῖον τῆς βασίλισσας ἐπι-
στόλιον περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης εἶναι ἄξιον
νὰ παρατεθῇ ἔνταυθα :

« Ἦτο μόνον ὠραῖον ὄνειρον ὅλη ἡ ὑπόθεσις
αὕτη καὶ τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ τὸ κέρδος εἶναι ὅτι
ἔλαβα καὶ εἰς τὴν περίερασιν ταύτην νέον δεῖγμα
τῆς ἐντελοῦς πρὸς με ἀφοσιώσεώς σας. Εἶναι ἄ-
πειρος ἡ πρὸς ὑμᾶς ἐμπιστοσύνη μου, ἀλλὰ τὸ
συμφέρον τοῦ υἱοῦ μου εἶναι ὁ μόνος μου ὁδηγός,
καὶ οἶανδὴποτε εὐτυχίαν ἤθελον δοκιμάσει ἐξερ-
χομένη τῆς φυλακῆς μου, τῶν ἀδυνάτων εἶναι
νὰ στέρξω νὰ χωρισθῶ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ μου. Ἄλ-
λως δὲ ἐξ ὅσων χθὲς μοι εἶπατε ἀναγνωρίζω τὴν
ἀφοσιώσιν σας, αἰσθάνομαι ὅτι εἶναι ἰσχυρὰ τὰ
ἐπιχειρήματά σας, ὅτι ὅμοια περιστασις δὲν θὰ
εὐρεθῇ πλέον, ἀλλὰ τίποτε δὲν δύναμαι νὰ ἀπο-
λαύσω ἀφίνουσα τὰ τέκνα μου· τοῦτο δὲ συλλο-
γίζομένη οὐδεμίαν πλέον αἰσθάνομαι λύπην διὰ
τὴν μὴ ἐλευθέρωσίν μου ».

Ἡ γλυκεῖα δ' αὕτη βασίλισσα ἡ οὐδεμίαν αἰ-
σθανομένη λύπην διὰ τὴν μὴ ἀπελευθέρωσίν της,
ἀφ' οὗ μένουσα ἐν τῇ εἰρκτῇ ἐμελλε νὰ ἔχη πα-
ρ' αὐτῆ τὸν υἱὸν της, γίνεται ἀληθὴς λέαινα μανι-
ώδης, ὅταν ἀναγγέλλεται πρὸς αὐτὴν τὸ ψήφισμα
τοῦ Κομιτάτου τῆς Κοινῆς Σωτηρίας τὸ ὑπὸ τῆς
Συνελεύσεως ἐπικυρωθὲν, καθ' ὃ εἶχε διαταχθῆ νὰ
χωρισθῇ τὸ παιδίον, ὁ υἱὸς τοῦ Καπέτου, ἀπὸ
τῆς μητρός του. Ἡ σκηνὴ αὕτη συνέβη τῇ 3 Ἰ-
ουλίου 1793 εἰς τὰς δέκα τῆς ἐσπέρας. Ἡγωνί-
σθη δὲ ἀπελπισ, τρομερὰ, ἐξω φρενῶν ἡ ταλαίπω-
ρος μήτηρ ἐπὶ ὦραν ὅλην κατὰ τῶν ἐκτελεστῶν
τοῦ ψηφίσματος καὶ μόνον ὅτε τὴν ἠπέιλησαν ὅτι
θὰ θανατώσωσι τὸ τέκνον της, μόνον τότε ὑπέ-
κυψεν, ὑπετάγη καὶ ἔπαυσεν ἀπὸ τοῦ νὰ κραυ-
γάζῃ ὡς πρότερον : *φοιεύσατέ με πρώτων!*

Τέλος τὸ μακρὸν τῆς βασίλισσας μαρτύριον πλη-
σιάζει εἰς τὸ τέλος καὶ δὲν μένει πλέον εἰς τὴν
δυστυχῇ ἄλλο παρὰ ὁ θάνατος, πρὸ τοῦ ὁποίου
ἔγραφεν εἰς τὴν ἀνδραδέλφην αὐτῆς τὴν Δέσποι-
ναν Ἐλισάβετ, τὰ ἐξῆς :

« 16 Ὀκτωβρίου, 4¹/₂ ὥρ. τῆς πρώτας.

» Πρὸς ὑμᾶς, ἀδελφῆ μου, γράφω διὰ τελευ-
ταίαν φοράν. Κατεδικάσθη ὄχι εἰς θάνατον ἐ-
παίσχυντον, διότι τοιοῦτος μόνον διὰ τοὺς κα-

κούργους εἶναι ὁ θάνατος, ἀλλ' εἰς τὸ νὰ ὑπάγω
νὰ συναντήσω τὸν ἀδελφόν σας· οὖσα δὲ ἀθῶα ὁ-
πως ἐκεῖνος ἐλπίζω ὅτι θὰ δεῖξω τὴν αὐτὴν καὶ
ἐγὼ εὐστάθειαν, τὴν ὁποίαν ἐδειξε καὶ ἐκεῖνος
κατὰ τὴν ἐσχάτην ὥραν.

» Εἶμαι ἀτάραχος, ὅπως εἶναι τις ὅταν ἔχη ἡ-
συχον τὴν συνείδησιν. Λυποῦμαι μόνον κατὰ καρ-
δα διότι ἀφίνω τὰ πτωχὰ μου τέκνα, ἠξεύρετε δὲ
ὅτι δι' αὐτὰ ἔζων. Καὶ ὡς δὲ, ἀγαθῆ μου καὶ
τροφερὰ ἀδελφῆ, ἥτις ἔχετε τὰ πάντα θυσιάσει
διὰ νὰ εἴσθε μεθ' ἡμῶν, εἰς ποῖαν θέσιν σᾶς ἀ-
φίνω! . . .

» Εἶθε ὁ υἱὸς μου νὰ μὴ λησμονήσῃ τὰς τελευ-
ταίας λέξεις τοῦ πατρός του, τὰς ὁποίας καὶ ἐγὼ
τῶ ἐπαναλαμβάνω : Νὰ μὴ ζητήσῃ ποτὲ νὰ ἐκ-
δικήσῃ τὸν θάνατόν μας . . . »

Τῇ Δευτέρᾳ 8 Ἰουλίου 1795, ὁ Δελφίν, ὁ διά-
δοχος, ὁ μικρὸς Καπέτος ὡς τὸν ἔλεγον οἱ δή-
μιοὶ τοῦ ἔπνεε τὰ λείψια, ἡ δὲ ἀπὸ τῶν δεινῶν
ἀπαλλαγὴ πῶ ἐφάνη ὅτι τῶ ἐχαρίζετο κατὰ τὴν
ἐσχάτην ὥραν ὑπὸ τῆς μητρός του, ἥτις τῶ ἡ-
νοιγε τοὺς οὐρανοὺς. Ὁ πιστός τοῦ φύλαξ Γομὲν,
μαρτυρεῖ τὰ ἐξῆς, ἀναφερόμενα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ
μικροῦ Λουδοβίκου ΙΖ' :

« Ὁ Γομὲν, βλέπων ἡσυχον τὸ παιδίον, ἀκί-
νητον καὶ ἄλαλον, τῶ λέγει : « Ἐλπίζω ὅτι δὲν
ὑποφέρετε πλέον τώρα ; — ὦ ! ναι, ὑποφέρω ἀ-
κόμη, ἀλλ' ὄχι τόσον· ἡ μουσικὴ εἶναι τόσον ὠ-
ραία ! » Οὐδεμίαν δὲ μουσικὴ ἠκούετο οὔτε ἐν τῶ
πύργῳ οὔτε περίεξ, καὶ οὐδεὶς θόρυβος ἐφέρετο ἐ-
ξωθεν εἰς τὸ δωμάτιον, ὅπου ἐβόωντο ὁ μικρὸς
μάρτυς. Ὁ Γομὲν λοιπὸν θαυμάσας τῶ εἶπε : « Ἀπὸ
ποῖον μέρος ἀκούετε τὴν μουσικὴν ; — Ἀπὸ ἐ-
πάνω ! — Εἶναι πολὺ ὦρα ; — Ἀφ' οὗτου εἴσθε γο-
νατιστὸς· δὲν ἀκούετε λοιπὸν ; ἀκούσατε ! ἀκού-
σατε ! » Καὶ τὸ παιδίον ἤγειρε μὲ νευρικὴν κίνη-
σιν τὴν σκελετώδη του χεῖρα καὶ ἤνοιγε μεγάλ-
λους τοὺς ὀφθαλμούς του, οὓς παραδόξως ἐφώτι-
ζεν ἡ ἔκστασις . . . Μετὰ τινὰς στιγμὰς τὸ παι-
δίον καὶ πάλιν ἐσκίρτησεν, ἤστραψαν οἱ ὀφθαλ-
μοὶ του καὶ μὲ ἄρρητον παραφορὰν ἀνέκραξεν :
« Ἐν τῶ μέσῳ ὅλων τῶν φωνῶν διέκρινε τὴν φω-
νὴν τῆς μητρός μου ! »

Οὕτως ἐν τῶ μέσῳ διαγωγῆς ὀπτασίας, ἣν
ἡ οὐράνιος ἐκεῖνη μουσικὴ προεκάλει, ἐσθέσθη ὁ
μικρὸς Λουδοβίκος ὁ ΙΖ' διακρίνων μεταξὺ τῶν
ἀγγελικῶν φωνῶν, ἃς ἤκουεν ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν
του τὴν φωνὴν τῆς μητρός του, ἣν ἐμελλεν ἀπὸ
τότε διὰ παντός πλέον εἰς τὸ ἐξῆς νὰ ἔχη πλη-
σίον του. Σ***

Ἡ ΔΕΣΠΟΙΝΙΣ ΛΑΣΕΓΛΙΕΡ

[Μυθιστορία Ἰουλίου Σανδῶ].

Συνέχεια 181 σελ. 154.

ΙΑ'.

Ἀπὸ τῆς ἀξιωματημοσύνης ἐκεῖνης ἐσπέρας ἡ
κυρία Βωμπέρ δὲν ἐνεφανίσθη πλέον εἰς τὸ μέγα-